

Lēmuma par aresta uzlikšanu mantai pārsūdzības problemātika

OLAVS CERS

"Zvērinātu advokātu biroja
CersJurkāns" partneris, zvērināts
advokāts

Aizvien biežāk juridisko profesiju pārstāvji – prokurori, tiesneši un advokāti – publiski dalās viedokļos attiecībā uz tādu specifisku kriminālprocesa atzaru kā process par noziedzīgi iegūtu mantu. Šo procesu regulē Kriminālprocesa likuma 59. nodaļa, kas šobrīd laikam gan ir viens no "karstākajiem" diskusiju priekšmetiem dažādos juristu forumos. Proti, daļa juristu uzskata šo regulējumu par gana labu esam un aicina tiesu arvien ātrāk un nesaudzīgāk konfiscēt tos naudas līdzekļus, kuru izcelsme raisa kaut mazākās aizdomas Finanšu izlūkošanas dienestam (FID), Valsts policijai un prokuratūrai. Tikmēr citi juristi, arī šī raksta autors, aicina Valsts policiju, prokuratūru un tiesu katru no šiem gadījumiem izvērtēt pēc būtības, radušās šaubas tulkojot par labu līdzekļu īpašniekam. Jo, kā rakstījis jau Romas imperators Justiniāns I: "Ir par labu atzīstams, ka vainīga cilvēka noziegums paliek nesodīts, nekā viens nevainīgais tiktu notiesāts."

Taču par vispārējiem principiem procesā par noziedzīgi iegūtu mantu juristu diskusijās jau daudz šķēpu laužts. Diemžēl nekas neliecina par vienotas izpratnes veidošanos šajos jautājumos.

Šajā rakstā vēlos vārst uzmanību uz kādu citu – it kā skaidru un nepārprotamu – procesuālu aspektu: lēmuma par aresta uzlikšanu mantai pārsūdzību.

Proti, brīdī, kad Valsts policija saņem no FID ziņojumu par kādas personas naudas līdzekļu iespējami noziedzīgo izcelsmi, visbiežāk (faktiski – vienmēr) nekavējoties tiek uzsākts kriminālprocess saskaņā ar Krimināllikuma 195. pantu "Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana". Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 361. panta trešo daļu pirmstiesas procesā arestu mantai uzliek ar procesa virzītāja lēmumu, kuru apstiprina izmeklēšanas tiesnesis. Arī šāds lēmums tiek pieņemts faktiski visos kriminālprocesos par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, visbiežāk nekavējoties pēc kriminālprocesa uzsākšanas.

Kad lēmums par aresta uzlikšanu mantai ir pieņemts, procesa virzītājs to nekavējoties nosūta arestētās mantas īpašniekam. Lēmumā procesa virzītājs norāda, ka tas ir pārsūdzams 10 dienu laikā no lēmuma pieņemšanas dienas, sūdzību iesniedzot tajā pirmās instances tiesā, kuras izmeklēšanas tiesnesis ir apstiprinājis procesa virzītāja pieņemto lēmumu.

Ja tiek izteikts pieņēmums, ka manta ir noziedzīgi iegūta vai saistīta ar noziedzīgu nodarījumu – un šīs kategorijas lietās šāds pieņēmums vienmēr tiek izteikts –, procesa virzītājs vienlaikus paziņo mantas īpašniekam, ka tas 45 dienu laikā no paziņošanas brīža var iesniegt ziņas par attiecīgās mantas izcelsmes likumību.

Tiktāl viss šķiet skaidrs un saprotams – ja manta ir arestēta, par šo lēmumu 10 dienu laikā var iesniegt sūdzību tiesā, savukārt 45 dienu laikā arestētās mantas īpašniekam jāiesniedz procesa virzītājam pierādījumi par arestētās mantas izcelsmes likumību.

Taču šajā it kā skaidrajā regulējumā ietverta būtiska pretruna. Proti, Kriminālprocesa likums paredz mantas īpašniekam 45 dienu termiņu mantas izcelsmes likumības pierādīšanai – un arī šis termiņš bieži tiek uzskatīts par nesamērīgi īsu, jo liela daļa naudas īpašnieku nav Latvijas Republikas rezidenti, dokumenti atrodas citās valstīs, tie ir jāatrod un vēl jātulko latviešu valodā, jo dokumentus svešvalodās bez tulkojumiem kriminālprocesa materiāliem nepievieno. Nereti šie dokumenti attiecas jau uz vairākus gadus seniem darījumiem vai naudas pārskaitījumiem, kas šo dokumentu atrašanu un iesniegšanu nebūt nepadara vieglāku.

Šeit arī nonākam juridiskā strupceļā: ja likums mantas īpašniekam paredz 45 dienu termiņu pierādījumu iesniegšanai par mantas izcelsmes likumību, tad kā mantas īpašnieks var 10 dienu laikā kvalitatīvi pārsūdzēt lēmumu par šīs pašas mantas arestu? Jo, lai sūdzība būtu pēc iespējas kvalitatīvāka, tajā būtu jāiekļauj arī argumenti par mantas izcelsmes likumību, turklāt šie argumenti jāapstiprina ar rakstveida pierādījumiem – visbiežāk darījumu dokumentiem, kas jāsameklē un, iespējams, arī jāiztulko. Jāatzīst, ka vairumā mantas aresta gadījumu tas 10 dienu laikā fiziski nav izdarāms. Līdz ar to lielākā daļa sūdzību ir pamatotas vienīgi ar procesuāla rakstura argumentiem, un tas visbiežāk ir iemesls, kāpēc sūdzības tiek noraidītas – procesa virzītājs savu lēmumu ir pamatojis ar kriminālprocesa materiālos esošiem pierādījumiem, kurus jau ir savācis un procesa virzītājam nodevis FID, savukārt mantas īpašnieka centieni 10 dienu laikā atspēkot šo pierādījumu kopumu, kas viņam turklāt nemaz nav zināms, visbiežāk ir lemti neveiksmei.

Protams, lēmums par aresta uzlikšanu mantai nav obligāti pārsūdzams – tā ir katra paša brīva izvēle. Tomēr jāņem vērā, ka procesa virzītājs lēmuma nepārsūdzēšanu tālākajā kriminālprocesā var arī iztulkot kā piekrišanu lēmuma saturam. Šeit gan jāatzīmē, ka Kriminālprocesa likums neliedz iespēju aizskartajam mantas īpašniekam vērsties pie procesa virzītāja ar pieteikumu par mantas aresta atcelšanu, piemēram, tajā brīdī, kad aizskartais mantas īpašnieks jau ir iesniedzis procesa virzītājam ziņas par mantas izcelsmes likumību. Ja šis pieteikums tiek noraidīts, tad procesa virzītāja lēmums ir pārsūdzams prokuroram, bet prokurora lēmums – amatā augstākam prokuroram, kuru lēmumi vairumā gadījumu gan neatšķirsies no procesa virzītāja lēmuma. Taču veidojas atšķirīga situācija: procesa virzītāja lēmumu par aresta uzlikšanu mantai apstiprina izmeklēšanas tiesnesis, un šis lēmums ir pārsūdzams apgabaltiesā, tātad šī procesuālā jautājuma kontrole un galīgā izlemšana ir nodota tiesas kompetencē. Savukārt procesa virzītāja lēmums par atteikumu atcelt mantas arestu nav pakļauts tiesas kontrolei – tas, tālāki izsakoties, paliek policijas un prokuratūras sienās.

Autora ieskatā, šo regulējumu būtu iespējams uzlabot, pēc iespējas ātrāk nododot tiesas izskatīšanai tos jautājumus, kas saistīti ar īpašuma tiesību būtiskiem ierobežojumiem. Proti, arī procesa virzītāja lēmums par atteikumu atcelt mantas arestu būtu pārsūdzams nevis prokuroram, bet gan attiecīgā rajona tiesā, kuras lēmums pēc tam būtu pārsūdzams apgabaltiesā. Šāds risinājums arī jautājumu par aresta atcelšanu mantai, līdzīgi kā jautājumu par aresta uzlikšanu mantai, pakļautu vismaz divu instanču tiesu kontrolei. Turklāt šādā gadījumā tiesai jau būtu jāvērtē arī tie pierādījumi, ko iepriekš minēto 45 dienu laikā procesa virzītājam ir iesniedzis aizskartais mantas īpašnieks, jo pieteikums par mantas aresta atcelšanu tiktu sniegts vienlaikus ar šiem pierādījumiem. Otrs risinājums būtu paredzēt garāku pārsūdzības termiņu lēmumam par aresta uzlikšanu mantai – tās pašas 45 dienas, kuru laikā aizskartais mantas īpašnieks ir tiesīgs iesniegt ziņas par mantas izcelsmes likumību. Arī šajā situācijā, lemjot par aresta atcelšanu mantai, tiesas rīcībā jau būtu aizskartā mantas īpašnieka iesniegtie pierādījumi. Jebkurš no šiem risinājumiem būtu arī atbilstošs Satversmes 92. pantam, jo nodrošinātu mantas īpašniekam tiesības uz taisnīgu tiesu jautājumā, kas saistīts ar tā īpašuma tiesību būtisku ierobežojumu.

ATSAUCE UZ ŽURNĀLU

Cers O. Lēmuma par aresta uzlikšanu mantai pārsūdzības problemātika. Jurista Vārds, 05.04.2022., Nr. 14 (1228), 5.lpp.